

Банктар өзүнүн кардарлары учун жагымдуу шарттарда банктык аманаттарды ачууну сунуштап, алардын акча каражаттарын депозиттик эсепте кармоого чакырышат. Туура сакталган каражат туруктуу финанссылык абалдын бири катары саналат. Анткени акчаны иштеп табуу жана аны карман калуу оңойго турбайт. Мыйзам ченемдүү көрүнүш катары убакыт өткөн сайын иштебей жаткан акча өзүнөн өзү жок болуп кетери белгилүү. Ага акчанын ээсинин бир нерсе сатып албастан карман калууга эркинин жоктугу себеп эмес, инфляция жана башка объективдүү финанссылык процесстер күнөлүү десек болот. Ошондуктан топтолгон акча каражатты пайдалуу жакка жумшап же сактап коюш керек. Мисалга алсак, банкта депозит катары кармоо сунушталат. Ал эми мындай аракеттин артыкчылыгы жана өзгөчөлүгү тууралуу Улуттук банктын керектөөчүлөрдүн укугун коргоо бөлүмүнүн жетектөөчү адиси **Адилет Нурланов** кардарларга көнөш катары төмөнкүлөрдүн айтЫп берди.

АЛГАЧКЫ КАДАМ

Алгач кардада озү ишенген банкты тандап алуусу зарыл. Анткени банктардын ар түрдүү репутациясы бар жана алар ар башка пайыздык чендерди сунуштасат. Анткени менен банкты тандоодогу негизги принцип – бул ишенимдүүлүк. Аманат ачуудагы пайыздык чендер ото жогору болгону менен, ишенимдүү банк силердин салымды сактап калары маанилүү.

Банктык аманат (*deposit*) – бул банктын жардамы менен акчаны сактоо, үномдоо жана кобойтуу болуп саналат. Анткени банкка коюлган акча аркылуу тийиштүү суммада пайыздар осо берет. Андыхткан акчаны үйде сактаганга караганда банкта сактаган ынгайлуу, ишенимдүү, коопсуз жана пайдалуу.

БАНКТЫК АМАНАТТАРДЫН ТҮРЛӨРҮ

Банктык аманаттын негизги эки түрү бар. Алар: ыкчам жана талап кылышынча чейинки аманаттар. Депозиттердин негизги түрлору менен таанышып алгандан кийин иштеп тапкан акчаны кайсы жерде сактоо керектигин тандаса болот. Албетте, ондурүш же башка бизнестин түрүн аччаны салып инвестициялоо банктагы салымга караганда бир кыйла коп пайда алып келет. Бирок жогорку киреше дайыма жогорку тобокелдик менен эриш-аркак жүрөрүн эстен чыгарбаш керек. Андыхткан "бир укокко жумуртканын баарын салбаш керек" дегендей, үномдолгон акчанын бир болгүн пайдалуу жакка салып, калганын банктык аманатта сактаган туура. Ал эми банктык аманаттын түрлөрүн 2 озгочолук аркылуу ажыратып билсек болот:

1. Бир кыйла пайдалуу пайыздык жыйымдар.

2. Бир кыйла ынгайлуу акча каражатынын сакталышы.

Аманат ачуу боюнча акыркы чечимди кабыл алардан мурда ар башка банктардын сунуштарына конүл болуш керек. Анткени алардын шарттары бири-биринен бир кыйла айырмаланып турат. Аманаттын коз каражатын көз жагымдуу деп корүнгөн оптималдуу банк продуктысын тандоого эч ким жолтоо боло албайт. Талап кылышынча чейинки аманаттар кардардын биринчи талабы боюнча берилсе, андан айырмаланып ыкчам толомдор – келишимде корсогулган моонотто гана тийиштүү убакыт откондон кийин берилет.

Талап кылышынча чейинки аманаттар кыска мооноттүү салым катары ынгайлуу жана нак эмес эсептешүү катары дагы колдонулушу мүмкүн. Ал буюм сактоочу сактык камерага окшош. Анткени корунгүктүү пайда алып келбегени менен, каалаган убакта алып кетүү же башка максаттарга жумшоого болот. Ал эми ыкчам толом талап кылышынча чейинки аманатка салыштырмалуу тийиштүү убакытка (*эреже катары 3, 6, 9, 12, 24, 36 айга чейин*) берилет. Бирок кырдаалга жараша аны деле каалаган учурда чыгарып кетсе болот. Болгону мындай учурларда пландаган пайыздык салымдардан ажырап калууга туура келет.

БАНКТЫК АМАНАТТАРДЫН ВАЛЮТАСЫ

Аманаттарды улуттук валютада же чет олко валютасында сактоого болот. Азыркы учурда банкта депозит ачууну Республикасында кездешкен каалаган валютада жүргүзүү болот (мисалы, АКШ долларында, евро же орус рубли). Бирок чет олколук валютада кармалган аманаттардын пайыздык чени, эреже боюнча, сомго салыштырмалуу бир кыйла томон болуп, алардын кирешесинин аздыгына алып келет. Мындан сырткары мультивалюталик аманаттар дагы болот. Башкача айтканда, аманаттын суммасын

БАНКТЫК АМАНАТ. ЫНГАЙЛУУ, ИШЕНИМДҮҮ, ПАЙДАЛУУ

Капитализация – бул депозит аркылуу пайыздардын чегерилиши. Айрым календардык мооноттүн (*ай, жыл*) ичинде банктык аманат боюнча пайыздык жыйым жарапат. Анын үстүнү жыйым аманаттын суммасына карата пайыздардын эсебинен откон убакытка карата чыгарылат.

АМАНАТТАР ТУУРАЛУУ МААЛЫМATTЫ КАНТИП АЛУУГА БОЛОТ?

Эгерде сиз банкта аманат ачууну туура тапсаңыз, алгач банк тууралуу толук маалымат алганызың оң. Анын ишмердүүлүгү, аманаттарды сактоо кепилдиги, аманаттар боюнча сунушталуучу шарттары жана башка мындаа маалыматтарды силер банктын адистеринен телефон аркылуу же иш көнсөсисин сурал-билүүгө, же андагы дубал жарнамалары, буклеттер жана алардын расмий сайтындагы маалыматтар аркылуу таанышып алууга болот. Сиздин оз учурунда (*келишимге кол көлөнгөнгө чейин*) тийиштүү жана туура маалымат алып алының туралуу укуктарының мыйзам менен бекитилген. Андан камсанабай эле көюнүз!

Туура жана пайдалуу чечим аманат ача турган бир нече банктын сунуштарын карап чыккандан кийин кабыл алынышы керек. Ал учун ар башка банктардын маалыматтарын салыштырып чыгуу талап кылынат. Аманат боюнча чендер анын мооноту жана жалпы суммасынан коз каранды болот. Башкача айтканда, ири сумма болсо, ири пайда табууга болот жана аманат канчалык узак мооноту чейин коюлса, ошончолук пайыздык чени жогорулайт. Аманаттар боюнча кирешелер аманаттын суммасына жараша, мооноттүү пайыздык толомдорго байланыштуу чегерилип турат (*капитализация*). Пайыздар мооноттүн аягында же тийиштүү мооноттүн откон сайын толонуп туршуу мүмкүн.

БАНК ТАНДАЛЫП АЛЫНГАНДАН КИЙИН КЕЛИШИМГЕ КОЛ КОЮЛАТ

Байлыктуу банкты жана аманаттын түрүн тандап алгандан кийин сиз банкка келип, андагы аманаттар боюнча операторго кайрылып, жарандык күбөлүктүү берип, аманат боюнча келишимде тариздесениз болот. Ал учун келишимде келтирилген акчанын суммасын сизсөн тогуу талап кылынат. Документке кол коюудан мурда келишимди жакшылап окуп чыгып, андагы шарттар, аманат боюнча акчанын чегерилишинин эрежелери, тараптардын укуктары жана милдеттери менен таанышып чыгуу керек. Акчаны аманатка таштагандан кийин сиздин колунузда жок дегенде эки документтин түрү болушу зарыл. Алар: банк аманаты боюнча келишимдин бир экземпляры жана тийиштүү суммасын

нын банк эсебине токондугүнүз туралуу тастыктоочу ордер. Бул документтерди, келишимге ылайык, акчаны кайтарып алганга чейин сактап журуу талап кылынат.

Депозиттик келишим аманатчы менен банктын ортосунда ишкердик карым-катнаштык күчкө ээ. Ага жараша аманатчы озүнүн каражатынын толук кандуу ээси экендигин жана анын каражатын банк сактоо менен биргэе үстүнү кошумча каражат кошуп толоого жана кайтарып берүүгө милдеттүү экенин эсцизден чыгарбаңыз. Депозиттик келишимде пайыздык чендер, мооноту жана башка шарттары толтуу менен жазылат. Келишимге кол көйрөн мурда аманатчы келишимдеги бардык учурлар тууралуу таанышып жана майда шрифт менен жазылган жазууларга айрычка көңүл болуп окуп чыгуусу талап кылынат.

Абройлуу банк эч көнчүн келишимде шарттарды жашыруун турғо салып, майда шрифт менен жазбайт. Анткени келишим кардар үчүн ачык болуп, заманбап бизнесте эки тарап тен пайдага жетиши зарыл.

АМАНАТТАР КОРГОО СИСТЕМАСЫ ТУУРАЛУУ

Банктагы аманаттарды коргоо системасы банк банкрот болуп калган учурда да оз каражатын кайтарып аларына кепилдик берет. Банкка тийиштүү аманаттардын системасы жана башка суроолор боюнча Кыргыз Республикасынын депозиттерди коргоо боюнча агенттигинин ыкчам байланыш телефондору (312) 45-55-27 аркылуу сурал-билүүгө же www.deposit.kg сайты аркылуу тааныштуу болот.

Кепилденген учур – мыйзамда карапаланып алганда мажбурлап жоюу жол-жобосуна откон учурларда, банктык аманат жонундо келишимге ылайык компенсациялануучу жаткан депозиттин банк-катьшуучу тарабынан толонуп берилбеген жагдай.

Кепилдик учурлардын алкагында мыйзам боюнча ар бир аманатчыга компенсация толонуп берилет.

Кээ бир жеке жактардын аманаты (депозити) компенсацияланууга жатпайт:

- Банктын инсайдерлеринин жана аффилирленген жактардын депозиттери жана алардын жакын түүгандарынын банкта женилдилгөн шарттарда жайгаштырылган депозиттери;
 - Акыркы уч жыл аралыгында банктын чет өлкөлүк консультантты жана тышкы аудитору болуп саналган адамдардын депозиттери;
 - Адамдардын юридикалык жактын тапшырмасы (*ишеним катыл*) боюнча жайгаштырылган депозиттери;
 - Террорчулукту каржылоого же кылымыш жолу менен алынган кирешелерди "адалдоо" байланыштуу сот же тергөө органдардын чечими бар депозиттер;
 - Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкы банк-резиденттингин жайгашкан филиалдарында депозиттер.
- Кепилденген учур киргендөн тартып аманатчынын ордун толтуруу укугу башталат.